

כיסוי ראש לאישה – חובה הלכתית?

מתוך **אוצר המכתבים – הרב יוסף משאש זצ"ל**

הוצאת **אוצרות המגרב** - מכון בני יששכר, ירושלים, תשמ"ח.
תשובה מס': אלף תתפד, חלק ג' עמ' ריא.

עם התפתחות הזמן בכל דבר, ובגשתי לחפש בדברי הפוסקי אשר לפני, מצאתי רק חומרא על חומרא ואסור על אסור, ובכן אמרתי אשא דעי למרחוק לשאוב מן המקור, משנה וגמרא ונושאי כליהם הנמצאים לפני, אולי נמצא להם פתח תקוה להכנס בו, כי באמת קשה לנשים ולבעליהן לעבור על מצות עשה שהזמן גרמא בעניין זה יותר מכל דבר, בהיות הדבר הזה גלוי לעין כל, והודות לאל כי מצאנו הרבה פתחים למקום ליכנס בו בהיתר ולא באיסור, והם:

הנה. יסוד מוסד לכל הפוסקים, אשר בנו עליו כמו רמים מקדשם, הוא מה שדרש ר' ישמעאל, ופרע את ראש האשה, אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש, כמ"ש במ"ס כתובות דף ע"ב סוף ע"א, ופרש"י ז"ל, וז"ל, אזהרה, מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה, מכלל דאסור, אי נמי, מדכתיב ופרע, מכלל דההיא שעתה לאו פרוע הוה, שמע מינה אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש, וכן עיקר, עכ"ל.

וההבדל שיש בין ב' הפירושים הוא עפ"י א' משמע, שהטעם שמגלין שיערה, כדי לנוולה בגלוי, כמו שעשתה היא לבועלה להתנאות לפניו בראש מגולה, משמע שאנן הוא שאסור לן לגלות שיערה ברבים כדי לנוולה על חנם, ואך כדי לעשות לה מדה כנגד מדה התירה לנו התורה אסור זה כדי לנוולה, אמנם היא אין לה שום אסור בגלוי ראשה, שאם רצתה לנוול עצמה, תנוול לכל עת שתרצה, ובכל מקום שתרצה בבית ובשדה. ואך מפי ב' ופרע, מכלל דעד השתא לאו פרוע הוה, ומה טעם? משום דאין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש, משמע שאסור לה גם עצמה לגלות שיערה, שלכך בא הכתוב להזהירה שלא תשנה מדרך בנות ישראל בשום אופן.

הרי לך מפורש, דלפי א', אין לה בזה אסור כלל, שאין בזה רק משום נוול, ואם תרצה לנוול עצמה, תנוול, ולפי ב' ג"כ אין האסור מצד עצם הדבר של

למעלת החכם המפואר וכו', כהה"ר שלמה שושן ישצ"ו. בעוביי" קאזא בלא' יע"א.

מכתבו הבהיר הגיעני, ולרוב הטרדות לא יכולתי להשיב עד כה. ראיתי שאלתו שאלת חכם הנוגעת לעצמו, והיא, זה כשנה נשא אשה בראשה מכוסה, ממחוז וג'דא, ועתה מוצא מקום עבודה בקאזא בלאנקא, ושלח אחר אשתו שתבא אצלו, ותאבא לבא, ואך בראש מגולה כמנהג המקום והזמן, וכבודו לא רצה, ואחר כמה חליפות מכתבים שעברו ביניהם וצערא דגופא שסבל, קבל תנאה לבא בראש מגולה, ואך הוריו מעכבים על ידו בזה שלא תגלה ראשה בשום אופן, והיא באחת ולא תשוב, רק לגלות, והוא עומד בין הבינים ואינו יודע איזה דרך ילך, אם ישמע לקול הוריו או לאשתו, ובעי מר מנאי לחוות דעתי להמציא לו צד היתר בענין זה ולהראותו להוריו, ולהשקיט המיית לבבם הסוער ולשפות שלום בין כל המשפחה.

תשובה. דע בני, כי אסור גלוי הראש לנשואות היה חמור אצלנו פה מחזק, וכן בכל ערי המערב טרם בוא הצרפתים, ואך אחרי בואם במעט זמן, פרצו בנות ישראל גדר בזה, וקמה שערוריה גדולה בעיר מהרבנים והחכמים ונבוני עם יראי אלהים, ואך מעט מעט קם השאון לדממה, ויחדלו הקולות, כי לא הועילה שום תוכחת, לא בנחת, ולא באש מתלקחת, כי אין חזק כאשה אמרו הקדמונים, ועתה כל הנשים יוצאות בריש גלי פרועי שער, זולת הזקנות הן שמכסות את ראשן, ולא כולה, רק מניחין חלק גלוי מצד פנים. ואני בלכתי בס"ד לשרת בקדש בעי"ת תלמסאן זה כשלושים שנה, ראיתי הדבר פשוט שם ובכל המחוז אצל כל הנשים, גם הזקנות, שכלם פרועי ראש, עם כמה מיני תגלחות משונות, כאשר נמשך הדבר גם פה בכל ערי המערב. ובכן נתתי לבי ללמד עליהם זכות, כי אי אפשר להעלות על לב להחזיר הדבר מאז, כי הדבר הולך ומתפתח

גלוי שער, רק מצד מנהג בנות ישראל שנהגו לכסות ראשן, משום שחשבו בזמנם שיש בזה צניעות לאשה, והמגלה שיערה נחשבת פורצת גדר הצניעות, ולזה הזהירה תורה לכל בת ישראל שלא תעשה היפך מנהג בנות ישראל בזה.

וא"כ עתה שכל בנות ישראל הסכימה דעתן שאין להן בכיסוי הראש שום צניעות וכ"ש שאין להן בגלוי הראש שום נוול, ואדרבה גלוי שערן הוא הודן והדרן ויופיין ותפארתן ובגלוי שיערה מתגאה האשה לפני בעלה ובוועלה, א"כ נעקור האסור מעיקרו ונעשה היתר.

ומה גם עוד דסברת פי' א' שכתב רש"י ז"ל, מצאנוה מפורשת להתה"ק ר' עקיבא זיע"א, במס' ב"ק דף צ' ע"א במשנה, וז"ל מעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק, באת לפני ר' עקיבא וחייבו ליתן לה ד' מאות זוז, [על שנוולה בשוק כפי זמנם שגלוי הראש היה נחשב לנוול] א"ל, רבי, תן לי שמן, ונתן לו זמן, שמרה עומדת על פתח חצרה, ושבר את הכד בפניה ובו כאסר שמן, גלתה את ראשה והיתה מטפחת ומנחת ידה על ראשה, העמיד עליה עדים ובא לפני ר' עקיבא, א"ל לזו אני נותן ד' מאות זוז? א"ל לא אמרת כלום, שהחובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור, אחרים שחבלו בו חייבים. עכ"ל.

וצריכים לדעת, מה פי' פטור דקתני, מאיזה דבר פטור, מתשלומין לא שייך, דלמי ישלם, האם לעצמו? ממלקות פשיטא, דהיכן מצינו שהחובל בעצמו חייב מלקות, ושוי"ר להתוס' דף צ"א ע"ב ד"ה החובל וכו', שנתעוורו בזה, ויישבו בדוחק, דפי' פטור הכא, היינו שאין בזה צד חיוב רק שאינו חס על גופו, יעו"ש.

ולדעתי המעט נר' כי רע"ק לא נקט האי ליסנא דהחובל וכו' רק בלשון השאלה מדין חובל שיש בו צד איסור לחבול בעצמו, אבל בנידו"ד אין כאן חבלה רק ביש בעלמא, ולכ"ע רשאי אדם לבייש את עצמו, אבל אחרים שביישוהו חייבים, וכמו שמפורש שם דף צ"א, יעו"ש, וכן איתא בהגהות מא"י שבגליון הרי"ף בתלמוד החדש דפוס מינכאן, שכתבו על דברי רע"ק הנ"ל, וז"ל, החובל, נ"ב, שביישה את עצמה, עכ"ל, הרי כדברינו ממש.

ואף לדעת פתיית חכם אחד, שכתב לי זה כמה, שדבר זה נקרא לדעתו חובל, השבתיו, דזו פתיות גסה לחשוב כן, הן מצד השכל הישר, הן מצד דבפי' אתמר שם בש"ס דף צ"א סוף ע"א, וז"ל, והא מתניתין בבושת היא וכו' יעו"ש. ואף לפי פתיותו, מצינו שם תנא דברייתא אליבא דרע"ק דס"ל רשאי אדם לחבול בעצמו, וכן מפורש עוד התם דאיכא תנאי דס"ל רשאי אדם לחבול בעצמו וכן מפרש למארי מתני' וברייתא דמס' שבועות דף ז"כ ע"א, יעו"ש. ופי' רשאי פשוט לכל מבין שאין בדבר שום אסור, הרי לך שלדעת רע"ק דמתני' ולדעת כמה תנאי כפי' א' של רש"י ז"ל, שאין שום אסור לאשה לגלות ראשה, שאם רצתה לנוול עצמה תנוול, וכ"ש כפי האמת שאין בזה אלא צד ביוש, ולפי' רשאי אדם לבייש את עצמו וכמש"ל.

ועוד מצינו תנאי דס"ל, דלא דאמרינן מכלל הן אתה שומע לאו, כמ"ש במס' שבועות דף ל"ה ע"א במשנה, אל יכך ויברכך וייטיב לך ר"מ מחייב וחכמים פוטרים, ופרש"י ז"ל ר"מ מחייב מכלל לאו אתה שומע הן, אל יככה אם תעידוני, ואם לא תעידוני יכך, ע"ש. ורבנן פוטרים דאין אומרים מכלל לאו וכו', וא"כ הכא נמי בנד"ד נימא דלא ס"ל כר' ישמעאל, ופרע אזהרה ללאו, דאין אומרים מכלל הן, וכו'.

ועוד דעדיפא מכל זה, כי פי' דברי ר' ישמעל, אינו כמו שאנו מבינים בשטחיות דבריו שעומדים על רגל אחד דהיינו גילוי הראש לחוד, אלא דבריו עומדים על ב' רגלים, דהיינו ב' רעותות. גלוי שכר וסתירת שער מקליעתו וקשריו, אבל גלוי שער לחוד אינו באזהרה כלל, ופי' זה מוכרח ממשנה בסוטה דף ז'. וז"ל, והכהן אוחז בבגדיה וכו' עד שמגלה את לבה, וסותר את שיערה, ופירש רש"י ז"ל, סותר את שיערה מקליעתו ולקמן יליף לה, עכ"ל. והילפותא היא בדף ח' ע"א, וז"ל, תנו רבנן ופרע את ראש האשה, אין לי אלא ראשה גופא [לבה דקתני במתני'] מנין? ת"ל האשה [משמע גופה דהיינו לבה כמו שקבלו מארי מתני'] וא"כ מה ת"ל ופרע את ראש האשה? אלא מלמד שהכהן סותר שיערה דהיינו הורס קווצותיה הקלועים ומתירן ופושטן על צווארה

וכתפותיה, וזה נפל אף בזה"ז לאשה בעלת שער ארוך לסתור אותו מקליעתו ולהניחו פרוש אנה ואנה מעורבב ומדובלל, וכ"כ המג"א בא"ח סי' ע"ה סק"ב דמ"ש מרן באה"ע לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש, היינו שסותרות קליעת שערן והולכות בשוק עכ"ל ע"ש.

הראת לדעת דפ"י ופרע ראש האשה, היינו שמגלהו וסותרו, ועל זה אמר ר' ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו פרועות ראש, דהיינו שערן מגלה וסותר מקליעתו ומדובלל, אבל אם רק מגלה וקלוע או סרוק ומתוקן שאין לה בו שום נוול לית לן בה, וכל זה הוא אפי' לפי זמניהם.

וחכם אחד כתב לי ראיה לאסור, ממעשה דקמחית שזכתה לז' בנים ששימשו בכהונה גדולה בחייה בשביל שלא ראו קורות ביתה קליעת שיערה, דמשמע מזה שהוא אסור גדול, והנזהרת בו יש לה שכר גדול אפי' בעוה"ז, והשבתיו, כי ודאי שמע המעשה מאשה זקנה המספרת מעשיות, ולא ראה המעשה במקורו, שהוא ביומא דף מ"ז ע"א וז"ל ת"ר ז' בנים היו לקמחית וכלם שמשו בכהונה גדולה, אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך, אמרה לה מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי, אמרו לה הרבה עשו כן ולא הועילו, עכ"ל. הרי לך שחכמים דחו דבריה שאינם אלא שיחת אשה זקנה, כי הם ידעו שאין בזה אסור רק מנהג שנהגו בנות ישראל.

המורם מכל זה, שדבר זה של כסוי הראש בנשים אינו אלא מצד המנהג דוקא, שחשבוהו בזמן הקודם לצניעות, והעושה הפך המנהג, היתה נחשבת לפרוצה, אולם עתה שהנשים עלו בהסכמה, שאין להם בזה שום נוול ושום פריצות חלילה, ואין בכסוי הראש שום צניעות, רק צביעות, ועברה על מצוה שהזמן גרמה, א"כ אזדא ליה אסורא.

וא"ת וכי מפני שנהגו היתר בדבר אסור, נעקר האסור ממקומו? זו אינה קושיא חדא! שאין זה אסור, אלא מנהג שבטל טעמו, שאף אסור שבטל טעמו לגמרי בטל אסורו, שהרי גלוי משקים, אף שהוא מילתא דסכנתא דחמירא מאיסורא והוא דבר שנאסר במנין, כמ"ש בתוס' ביצה דף ו' ד"ה והאי

דינא וכו', ע"ש, עכ"ז עכשיו שאין נחשים מצויים בינינו, מותר, כמ"ש מרן ביו"ד סי' קט"ז ס"א, יעו"ש, וקו"ח לנד"ר שיסודו הוא מנהג נשים שבטל טעמו.

ועוד מצינו להגאון מוהר"ם אלאסקר ז"ל בתשובותיו סי' ל"ה, וז"ל, שאלת הידיד אם יש לחוש לאלו הנשים שנהגו לגלות שערן מחוץ לצמתן להתנאות בו, לפי מה ששמענו מי שהורה להם אסור גמור, ובפ"י אמר שער באשה ערוה. תשובה, אין בית מיחוש לאותו שער כלל, כיון שנהגו לגלות, ואפי' לק"ש, וההיא דשער באשה ערוה לא מידי אלא בשער שדרך האשה לכסותו, דומיא דטפח וכו' וכו', ע"ש מה שהאריך, והוסיף עוד משם ראבי"ה ז"ל, שכל אלו שהזכירו לערוה דוקא בדבר שאין רגילות לגלות. אבל בתולה הרגילה בגלוי השער לא חיישינן יעו"ש, והוסיף עוד שם, שאפילו הבאים ממקום שרגילים לכסות אותו שער מותר להם לגלותו במקום שנהגו לגלותו, ע"ש.

ואנן נוסף עוד דבר המובן מאליו לכל עם תלמיד, שהאידינא שכל הנשים מגלות שער כל ראשן, חזר שער הנשואות כשער הבתולות שכלן מתאימות רגילות לגלותו, כי מדי הוא טעמא בבתולות, משום דרגילות לגלותו לא מקרי בגלויין פריצות, הוה"ד והוא הטעם האידינא בנשואות הרגילות לגלותו, דלא הוי בזה שום פריצות חלילה, וכן לענין מ"ש שער באשה ערוה [ברכות כ"ד], מדי הוא טעמא בבתולות משום שאין הרהור ברגיל לראות, הוה"ד בנשואות הרגילות האידינא, אין הרהור ברגיל, וכל אדם מבשרו יחזה, שרואה אלפי נשים עוברות לפניו יום ויום בראש מגולה, ואינו שם לבו להן, והמהרהר, לא מחמת שער גלוי מהרהר. זהו ידידי הנר' לקוצ"ד ברור בכל זה, ועוד יש הרבה מה להאריך בזה, ואין הפנאי מסכים, ומה גם שאין עוד צורך, באורך, ומעתה עיני הור"ק יראו וישמחו, ויהי שלום בחילך, שלוה בארמנותיך, אמן.

הצעיר החו"פ עוב"י מכנאס יע"א בטבת דהאי שתא, ואיש אל משפחתו "תשובו" [תשי"ד] לפ"ק.

ע"ה יוסף משאש ס"ט.